

Először a *Szongott* szerkesztette Arménia közölte az 1830-as évszámot, Gajzágó Salamon nem helyesbítette. A kézikönyvek, lexikonok mind átvették. A hadifogoly-elbocsájtólevél ("Certificat") 1827-et tüntetett fel, de valaki - más színű tintával - 1829-re változtatta. 1879-ben, második házasságkötésekor az anyakönyvben helyesen írták, hogy 51 éves, tehát született 1828-ban. A halotti anyakönyvben viszont az szerepel, hogy 69 éves, tehát 1829-ben született. Az Erdélyi Örmény Gyökerek szeptemberi száma ötödik változatként - 1818-at közöl. Ez nyilván nem az adatközlő Gajzágó Aladár lelkén szárad, hanem "félreütés". Hisz az adatközlő tőlem kapta a helyes adatokat tartalmazó okmányokat.

De hogy derült ki az igazság? Amikor a 30-as évek végén Édesanyámnak, Gajzágó Salamon unokájának igazolnia kellett származását, a turkevei plébános - legnagyobb meglepetésünkre - közölte, hogy az általunk megadott időpontban Gajzágó Salamont nem keresztelték, sőt ilyen nevűt egyáltalában nem kereszteltek Pásztópusztán, ill. a turkevei plébánián. Közölte a megadott időpont tájékán, (előtte, utána) kereszteltek nevét, amiből az derült ki, hogy 1828. február 2-án megkeresztelték az aznap született Sámuel Ignácot. Biztonság kedvéért 1973-ban újból elkértem a turkevei adatokat, ugyanazzal az eredménnyel! Hogy a dátum és keresztnévcsere mi okozhatta, rejtély.

Bár ez volna az egyetlen rejtély őseink életének titkai közt!

1999. október 7.

Macskásy Pál

Kolozsvártól - Kolozsvárig

Szülőföldem szép határa, megláttalak valahára és ezt nagyon köszönöm mindazoknak, akik ilyen csodálatos honismereti programokat kitalálnak, megszerkesztenek és megvalósítanak.

Ezekről a „barangolásokról” olvastam már a Füzetekben, természetes tehát, hogy vágyakozva izlelgettem a márciusi számban az ideit tervet. A felsorolt városok, helységek között sok olyan akadt, ahol már 2-3 évtizeddel ezelőtt jártam, de talán, mert Illyefalva is közöttük volt, eszembe jutottak *Kató Béla*, az ottani legendás híri lelkipásztor: a régi rendszerben nem engedték meg, hogy a földrengéskor is megsérült erődtemplomot restauráltassa. Semmilyen egyházi jellegű épületet nem volt szabad emelni, felújítani. Miután néhány hónapig polgármestere is volt Illyefalvaiak, majd a református eklézsiák mintájára és szabályzata alapján Romániában elsőként megtartották a helyi demokratikus választásokat megszabadulván a „falubírója” foglalatosságából - hozzálátott az erődtemplom javíttatásának, hogy a nép érzékelje a változást, legyen önbizalma, merjen cselekedni

Családi összefogással gyűjtöttük a részvételi díjat, majd miután az EÖGYKE megbízásából az erdélyi örménymagyarokkal való találkozót magam is szerveztem - tehát dolgoztam - már nem hártottam el, hanem hálás szívvel fogadtam az Egyesület anyagi segítségét, miszerint Baráti Társaságunk két tagjának buszköltségét kifizetik. „Szép szokás, jó szokás”, szívből köszönjük.

Budapestre, az indulás előestjére nagylányom vitt fel, így hát Gyulán is voltunk. Úgy emlékszem, a múzeummá alakított polgárház néhai tulajdonosai örmény származásúak voltak. A falon függő egyik családi kép, illetve családneveiből erre következtettem, csakhogy akkor még nem voltam „örményvírussal” kellően beoltott, s nem jegyeztem fel. De kérem, aki teheti, nézzen utána ott Gyulán.

A város megrendezte a Minden Magyarok VI. Néptáncfesztiválját, amelyen augusztus 19-23. között részt vett a szamosújvári Kaláka Néptáncgyűttes is. A rendezvény mottója: „Magyarok búcsúja az évezedtől”. Magyarország, a Felvidék, a Vajdaság, Erdély, Lengyelország, Kanada és Hollandia 16 néptáncgyűttese, több mint 500 személy vett részt a

város önkormányzata és az Erkel Ferenc Művelődési Központ által szervezett, nagyszabású paradén, amelynek főrendezője *Novák Ferenc*, Kossuth-díjas koreográfus volt. Nagyon szeretném remélni, hogy a legközelebbi, VII. néptáncfesztiválon a szamosújvári Kaláka együttes már örmény néptáncsal is megörvendeztetni közönségét, amihez ezúton is kérjük a szamosújvári gyökerekkel is gazdaggá tett Novák Ferenc segítségét.

Nézem a részletes útitervet, a jegyzeteimet... nem írhatom le minden gondolatomat és érzéseimet... Mert „Gyuri bácsi” magyarázatai, a kiválasztott versek, prózai szövegek, népdalok, népballadák, és zenei műalkotások méltán és illően egészítették ki a látványt, fogalmazták meg saját érzéseinket, gondolataimat, vagy frissítették fel, ha kókadni kezdtünk. Megpróbálok minden napból kiválasztani egyetlen élményt, a legkatartikusabbat, azt, amelyet soha nem felejték el.

Arad, a Vértanúk emlékműve. Itt még nem jártam eddig. Szégyellem magam a jóérzésű becsületes román barátaim helyett, azért a környezetért - diszkós vendéglő, sportlétesítmények, camping amellyel a világszabadság mártírjainak nyugalma igyekszik a „politika” megzavarni. De biztatom magam: *Dávid Ibolya* asszony, a magyar igazságügyminiszter megegyezett...

Megkoszorúzzuk az emlékművet, a versolvasónak elesuklik a hangja, nemzeti imáinkat sokan énekeljük könnyezve, s a Szózat után nagyon csendesen igyekszünk a busz felé.

„1999. szeptember 2-i ülésén a román kormány megtárgyalta és elfogadta a külügy-, a hadügy- és a művelődésügyi miniszter által beterjesztett határozattervezetet az aradi vértanúk emlékművének visszaadásáról az Assisi Szent Ferenc rendnek.” (Szabadság 1999. szeptember 3.). Hangzottak már el szélsőséges vélemények, például: az alkotást be kell olvasztani. Ezt éppen Adrian Nastase, a Romániai Társadalmi Demokrácia Pártjának alelnöke nyilatkozta itt Aradon. „Figyelembe kell venni az aradi lakosság véleményét” (Szabadság, 1999. szeptember 6.). Tovább is van, mondjam még? Nem, inkább reménykedem és bízom a diplomáciában és a józan észben.

Csodaszép tájak, a Nyugati Érchegység ormain várromok, a nap súrolja a fák lombját, a Maros vize folyik csendesen, s pilótánknak köszönhetően még napvilágnál megérkezünk Marosillyére.

Hihetetlen: a bástyát, amelyen az 1909-ben állított magyar nyelvű emléktábláról olvashatjuk, hogy itt született a Nagy Fejedelelem, a gyulaféhevári és enyedi kollégium alapítója, embermagasságú gyom, csalán övezi. Szégyellem magam. Az rajtunk múlik, hogy utat vágjunk a gyom között és rendezett sétány vezessen a bástyához, *Bethlen Gábor* születésének helyéhez, amelyet talán park vehetne körül..

„A fejedelem nem azt teszi amit akar, nem is azt, amit lehet, hanem amit kell” mondta. És mi? Enyedi diákok, Algyógyon táborozók, Déván otthonra lelő árvagyerekek, ti is, mi is, mi mind, ezt megtenni lehet is, kell is, csak akarni kell és pályázni műemlékvédelem és rendbehozatal témakörében! A Nagy Fejedelelem 1629. november 15-én halt meg. Halálának 370. évfordulóján vajon megemlékezünk róla? Ide kívánczok egy tanmese, címe: Csapatmunka.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer: Mindenki, Valaki, Bárki és Senki. Egyszer szóltak Mindenkinek, hogy akadt egy fontos munka, sürgősen el kell végezni. Mindenki biztos volt benne, hogy Valaki megcsinálja. Bárki megcsinálhatta volna, viszont Senki nem csinálta meg. Valaki nagyon mérges lett emiatt, mivel ez Mindenki dolga lett volna. Mindenki úgy gondolta, hogy Bárki megcsinálhatná és Senki nem vette észre, hogy Mindenki kerüli a munkát. Végül Valaki lett az, akit Mindenki okolt, amiért Senki nem csinálta meg azt, amit Bárki megtehetett volna.

A második nap nagy élménye a Székesegyház és *dr. Jakubinyi György* érsek úr, apostoli kormányzónk színes, átfogó magyarázata. Észre se vettük, hogy 150 perce hallgatjuk. Márton Áron emlékplakettjének koszorúzása után együtt énekelte velünk azt, ami ide illet. Aztán Algyógy felé számbavehettük, mi mindennek örülhettünk még e napon: hogy Vajdahunyad várát szépen restaurálják, hogy magos Déva vára romjaiban is büszkén vigyázza a völgyet és új lelki várat építő Kőműves Kelemeneknek sugall megoldásokat, hogy árva gyermekek házát kősziklára emeljék.

Sötétben érkezünk Algyógyfürdőre. A sok felemelő szépség feledtette az egyedülálló, különleges, épen megmaradt római fürdőt megtöltő mocskot, szemetet. Ezen a harmadik napon láttam meg szülőföldem szép határát. Most is velünk volt az Isten, gyönyörű időben vitt fel a libegő a Bilea katlanhoz, még a Fogarasi havasok 2 ezer méteres csúcsairól is felszállt a köd, szavakkal alig kifejezhető szépség tárult elénk.

Nem készítettem fényképet. A retinámon megmarad és nem halványul, nem mosódik el soha. Szép, sokszínű palát viszont hoztam magammal, hogy az ezeréves határ köveivel jelezzem az utat, melyet még ezután megtennem adatik. Számomra az erdélyi vendégszeretet nem volt újdonság. Szorongtam egy kicsit, vajon az örménymagyarok találkozására hányan jönnek el? Sikerült-e megmozgatnom a médiát?

Minden szorongásom mellett nagy örömmel nyugtáztam, mennyi minden épült, szépült Prázmáron, Illyefalván, Sepsiszentgyörgyön, milyen gazdag a kiállítási anyag a Székely Nemzeti Múzeumban, de leginkább mégis az árkosi találkozó foglalkoztatott. Csak akkor feledkeztem meg erről, amikor a libegő felvitt a csúcsra, s a valamikori Árpád emlékmű közelében lévő kilátóról néztem Brassót, a Cenk alatti várost. Csodaszép látvány. Egy letarolt hegygerinc csupaszon éktelenkedett a láthatáron. Mi az? A libegő irányítója - magyarul jól beszélt - elmondta, hogy Ceausescu szobrát tervezték oda, körötte a román fejedelmekkel... Brassóból hatan csatlakoztak hozzánk örménymagyarok, hogy részt vegyenek az árkosi találkozón, Sepsiszentgyörgyről csak hárman. Le voltam törve, de amikor befordultunk a néhai *Szentkereszty Béla* báró kúriájának udvarára, már kezdtem mosolyogni, nemcsak a lovas székely legényeket látván, akik szüreti bálra hívogattak este 9-re, hanem a kiskocsikat is megpillantva, s Baráti Társaságunk tagjait, akik nemcsak Szentgyörgyről, de Kézdivásárhelyről és Illyefalváról is érkeztek, sőt később Szecselevárosból is egy fiatal pár. Végül 45-en voltunk és nagyon örvendeztünk. Őszintén sajnáljuk, hogy a csíkiakkal nem sikerült együtt lenni. Az újjáalakult Szentháromság Egylet ugyanis éppen azon a napon tartotta találkozóját Csíkszépvízen.

Kölcsönösen invitáltuk egymást, de mindkét rendezvényre hónapokkal előre megkezdtük a szervezést, egyiket sem lehetett elhalasztani. Ezért is fontosak az együttműködési megállapodások, hogy az egybeeséseket elkerülhessük és egymás rendezvényein résztvehessünk.

Zsúfolódnak az élmények. Az ötödik napból nem tudok egyetlen pillanatot kiválasztani, hiszen azt, ahogyan Kézdivásárhelyt az egész Erdély népviseletében pompázó Zsuzsi és Andris babák, valamint *Incze László* múzeumigazgató úr fogadott bennünket, majd délutánra *Bogdán Évával* megszervezték ott is a minitalálkozót - szőlővel és lágykenyérrel - azt nem lehet kihagyni a beszámolóból, de *Róth István* bácsit sem, aki 88 éves, mégis lelkesedéssel és örömmel ismételtette kérésünkre az örmény Miatyánkot és úgy hasonlított a csíkszépvízi *Zakariás Péter* bácsira, hogy először azt hittem ő jött el Kézdi-re...

Na és a pisztráng és Csernáton.

A mai - szeptember 22-i újságban olvasom: Negyedszázados a Csernátoni múzeum. Pár nappal - héttel ezelőtt kezembe került a néhai „Dolgozó Nő” egy régi 1978-as száma, amelyben *Sylvester Lajos*, akkor a sepsiszentgyörgyi színház igazgatója, a falu szülötte így vall: „Ez a múzeum is úgy született, mint mifelénk valamennyi: egy vidék lakói megelégedvén a hagyományait herdálók közönyét, halomba hordták és múzeumi tárlókban-

termekben tanúskodásra szólítják eleink anyagi és szellemi kultúrájának maradványait.”

Csernátonban *Haszmann Pál* nyugalmazott tanító fél évszázados, megszállott gyűjtőmunkája, az ezt öröklő két ifjabb Haszmann - Pál és József, a sepsiszentgyörgyi múzeum és baráti köre, a csernátoniak buzgólkodása a falusi múzeum fogalmát tágító, gazdagító tájmúzeumot hívott életre a község számos udvarházainak egyikébe, a „Domokos Gyula – félébe”, amelynek valaha Jókai is vendége volt. A múzeum a község határában feltárt őskori és még a régész ásójára váró karai székely település anyagából, a község zaklatott múltjának írásos bizonyítékaiból, ezeryi néprajzi tárgyból, az egykori népi foglalkozások, a hagyományos szövés-fonás emlékeiből, félszáz tulipános ládából és festett bútorból állt.

Helyet kaptak a község nagyjai: *Bod Péter*, a XVIII. századi irodalomtörténet író, *Pánczél Dániel*, a Magyar Mercurius szerkesztője, Mikes leveleskönyvének első értékelője, *Csernátoni Cseh Lajos*, híres múlt századbeli publicista, *Cseh Károly* balneológus szakíró és az ezermester *Végh Antal*, *Gábor Áron* ágyúöntő társa. Nem holt tárgyak temetője ez, hanem az egykori hasznosra, szépre szomjazók szándékait őrzi fakuló emlékezetünkben. Önismeretünk, méltóságérzetünk kimunkálására ösztönző, tettekre sarkalló hajlék. Szépül, épül, gazdagodik, élettel van tele. Valóságos kis falu a faluban, még táborok, kézműves tanfolyamok, népfőiskola is működik, egyik rendezvény a másik után. Ottjártunk alkalmával *ifj. Haszmann Pál* mesélte, hogy reggeltől estig dolgoznak... Látszik.

Számunkra, kolozsváriak számára elkövetkezett a barangolás utolsó napja. Fehéregyháza, Segesvár, Erzsébetváros, Berethalom (szász erődtemplom - világörökség).

Lehet, hogy a közelgő elválás miatt, sok szomorúság töltötte el szívemet. Emlékhelyek, világörökség. Erzsébetváros néhány épülete, egy-egy utcarészlete is lehetne világörökség, maga az impozáns „sonka tornyú” örmény templom is, melyben alig találjuk a néhai ősök leszármazottait, mint ahogy rendezett szép falvaikat is idehagyták a századok és nagy gonddal épített erődtemplomaik nem védték, nem tartották meg őket őseik földjén....

Szép este a magyarfenesi vendéglőben, vidám búcsú reggel, integetés és ígéret, hogy jövőre veled ugyanitt.

Hazaérve felteszem a „humorfesztiválon” nyert kazettát, meg az „életmű”-díjat, elérzékenyülök, majd leveszem az egyik polcra *Makkai Ádám: Szomj és ecet* című kötetét (Amerikai Magyar Írók: Los Angeles, 1966.) és elolvasom azt a verset, amely régen sokáig reménységgel töltött el.

"Teremtünk egyszer,... Édesanyámnak, *Ignác Rózsának*, az Anyanyelve magyar, Rézpénz, Született Moldovában írójának.

TEREMTÜNK EGYSZER a messzi hegyek közt
hol negyed nappal korábban virrad a hajnal
sok pénzzel, erővel, vasakarattal
(bár most a többrétű nyomorban
kedves utazó, gondolom, mit se látsz ott -)
hol a havasi szél a fáradt beteget -
jókedvű reggeli kiáltás - gyógyítva járja át:
egy független, gazdag Transzilvániát
hol füvekben, fákban s a mozdulatlan földön
bűbájjal vert, mesék királya szunnyad az ősi ösztön,
hogy HAZA születhet ott, hol ősidőknek
eszményei a sírokból kinőnek
befestik kékre a SZÁSZ városokat
románnak hagyva a ROMÁNOKAT
s a MAGYAROKNAK a szépművés céhét,

hol a fiókba fulladt írásokat életre ítéli majd az élet
ORSZÁGOT, melyben a hármás lobogó alatt
irigylük majd a poros pestiek!
- az ész nagy, döntő diadalt arat
gyűlölet és átkos babonák felett...
Újakkal toldva a régi selejttét
így teszünk helyére minden szent követ;
s én lennék ebben a csodás kis országban
az Új-Világbeli Nagykövet.

Úgy tanultam, a hit kegyelmi ajándék. Sajnos, most úgy érzem, én nem részesültem ebből a kegyelmi ajándékból és nagy-nagy kérdőjelet teszek a vers után. De nem akarom szomorkás hangulattal zárni soraimat, s bevallom, hogy abban is lemérhető, mennyit gazdagodtam barangolásaink alkalmával, hogy sok olyan újságcikket is végigolvasok, amit eddig átugrottam.

Mert már hallottam valamit erről-arról, jártam itt-ott, láttam, megtapasztaltam ezt-azt. Tehát felfigyelek olyasmire, ami eddig nem érintett meg. „Mert nálunk nincs árnyékszék... Egy csodálatos erdélyi utazás árnyékos oldala” - ez nem az én szövegem, ez egy cím és egy alcím: "már csak útszéli bokrok, kukoricások jelentették a várva várt megkönnyebbülés színhelyét, ugyanis a következő töltőállomások, vendéglők, mellékhelyiségek állapota annyira undorító volt, hogy az előbbi megoldás sokkal esztétikusabbnak bizonyult.

Ideje lenne, hogy országaink civilizáltsági fokát nem magukról megfélemezett futballszurkolók viselkedése alapján mérnénk le (mint azt egy C.V. Tudor tette nemrég, aki biztosan nem hallott még az angol, olasz, német szurkolók viselt dolgairól!), hanem inkább mellékhelyiségeink színvonalán. Mutasd meg a WC-d , és megmondom ki vagy!” zárja sorait a levélíró és vele együtt:

B. Kovács Júlia

Benedek Katalin

Vágó és a Bem-Petőfi körkép

A címben megjelölt, kalandos sorsú vászon létezik, ám teljes valójában, hiánytalanul mégis bemutathatatlan.

Szerencsére *Vágó Pálról* (1853-1929), e körkép társszerzőjéről annál többet tudunk. Gyönyörködtetni akart, s tanítani ízlést, történelmet, etikát. Legjelentősebb történelmi festőink közé tartozik, ami a *Madarász Viktor*, *Székely Bertalan*, *Than Mór* nevével fémjelzett mezőnyben előkelő rang. München akadémikus modora, tanárai, *Benczúr Gyula* és *Wagner Sándor*, Párizs ragyogása, Jászapáti ízei színezték működését.

Következtesen előkelő, tartózkodó stílusa lazult ugyan, de lényegében nem bomlott meg. A Jászság nem engedte el, s ő szívesen maradt.

Művei, hála Istennek, nem semmisültek meg, a családi hagyomány avatott őrzője jóvoltából. (*Dr. Vágó Pálné*, Judit asszony, a művész unokájának özvegye.) Vágót vonzotta a monumentális heroizmus. Őszinte realizmusa mellett megcsillantotta lélekábrázoló meditatív tehetségét. Tömegjeleneteiben, még a legádázabb harcok zivatarában is portrészzerűen tűnnek föl szereplői. Magyarul festett magyart, emberben, tájban és persze legendás lovaiban. Jobban, szebben paripa nem került még ecsetre. Hálások is ezek az állatok. Dobogó patájuk nyomán a franciák nagy aranyérme, ezüstök, kitüntetések, s koronaként a Becsületrend termett. Az 1900-as párizsi világkiállítás szenzációját, *A huszárság történetét* országunkon vitték végig. Ő maga szerényen, pózok nélkül viselte kivételes helyzetét. Lázasan szötte és valósította meg terveit, melyeket a szabadságharc és a millennium motivált.